

MORATORIA VIR KRYGERS IN DIE ANGLO-BOEREOORLOG: 'N REGSHISTORIESE PERSPEKTIEF

JJ Henning¹

Summary

"Civil relief for soldiers during the Anglo-Boer War: a lego historical perspective"

For many centuries legal systems have made use of equitable devices postponing the legal obligations of and suspending legal remedies against soldiers on active service. These are usually referred to as *moratoria*, stay laws or civil relief. During the second half of the nineteenth century various stay laws of divergent form and content were enacted by belligerents. In this contribution attention is drawn to the *moratoria* or stay laws introduced before or during the American Civil War, the Franco Prussian War and the Anglo-Boer War. In this context, the emphasis is placed on analysing the legal origins, content, interpretation and legacy of the civil relief legislation for soldiers on active service enacted by Great Britain, the Orange Free State and the South African Republic (ZAR) in particular. Similarities between the stay laws of American states such as Iowa and Rhode Island, the *Wet voor den Krijgsdiens in de Zuid-Afrikaansche Republiek* of 1898 and South African legislation presently in force are contextualised. In conclusion the very real causal connection between the suspension of civil legal remedies and the postponement of contractual obligations is stressed and criticism is levied on early twentieth century Dutch jurisprudence that tended to ignore this causality.

1. INLEIDING

Oor 'n tydperk van meer as drie millenia is veral in krisistye van buitengewone regsfigure gebruik gemaak om respyt te verleen aan persone wat nie in staat was om hul verpligtinge na te kom nie.² Hierdie regsfigure staan generies tans bekend as *moratoria*, hoewel almal nie noodwendig streng regstegnies as sodanig te tipeer is nie.³

¹ Dekaan van die Fakulteit Regsgeleerdheid, UOVS.

² AH Feller, "Moratory legislation: A comparative study" in *Harvard Law Review* (1933), p. 1061.

³ Sien JJ Henning, *Onderstand en privilege Ingevolge die Moratoriumwet, 1963. Ontwikkeling, toepassing en inkorting 15 Mededelings van die Sentrum vir Ondernemingsreg* (1991), pp. 14-8 (hierna Henning, *Onderstand*).

'n Moratorium is 'n regswelddaad in die vorm van 'n uitstel van verpligtinge⁴ van owerheidsweë verleen, hetsy by wyse van direkte statutêre ingreep, hetsy deur die bemiddeling van die howe,⁵ aan persone wat vanweë besondere omstandighede, in die reël abnormale of ander omstandighede buite hul beheer, nie in staat is om hul finansiële en ander verpligtinge betyds en reëlmatig na te kom nie.⁶

Die beweegredes onderliggend aan die verlening van 'n moratorium is in beginsel tweeledig van aard: eerstens billikheid, naamlik om aan persone wat deur omstandighede buite hul beheer verhoed word om hul verpligtinge betyds na te kom, respyt te verleen en sodoende te vrywaar teen uitwinning, verpligte sekwestrasie en siviele gyseling; tweedens doelmatigheid, naamlik om gedurende 'n tydperk wat as buitengewoon maar tydelik van aard beskou word, die onderliggende kredietstruktuur van die volkshuishouding intakt te bewaar en die ekonomie

- 4 Gewoonlik in die vorm van 'n uitstel van betaling as sodanig of ook deur middel van 'n opskorting van siviele regsinnidels.
- 5 Hetsy met of sonder die medewerking van die meerderheid in waarde van skuldeisers. Sien LG von Oberndorff, *Das vom Landesherrn oder von Staatswege ertellte Moratorium* (1905), p. 7 (hierna Von Oberndorff, *Moratorium*).
- 6 SP Lipman, *Essai historique sur les surseances* (1827), p. 14 (hierna Lipman, *Essai historique*); DH Delprat, *De Nederlandsche en Belgische wetgeving betreffende de surseance van betaling onderling vergeleken* (1854), pp. 2-4 (hierna Delprat, *Surseance*); VB El'lashevich, *Volna i grazhdanski oborot (k voprosu o moratorflakh)* (1914), p. 13 (hierna El'lashevich, *Moratorflakh*); H Hanna, *The war and the suspension of legal remedies* (1914), pp. 7-8; M Pierre, *Le moratorium des effets de commerce sa nature juridique et son application internationale* (1918), pp. 12-3 (hierna Pierre, *Moratorium*); P Kostoff, *Le moratoire de guerre* (1930), pp. 17-20; WF Trotter, *The law of contract during and after war*, 4^{de} uitg. (1940), p. 177; R Deumer, *Der private Kriegskredit und seine Organisation* (1940), p. 86 (hierna Deumer, *Kriegskredit*); JA Vreeswijk *De surseance van betaling en het akkoord* (1973), pp. 4-5 (hierna Vreeswijk, *Surseance*); S Kerr, "The effect of a moratorium" in *Canadian Law Times* (1914), p. 793; A Mayer, "Zur Geschichte und Theorie des Moratoriums" in *Schmollers Jahrbuch für Gesetzgebung und Volkswirtschaft im Deutschen Reiche* (1915), p. 181; SB Kitchin en RPB Davis, "The moratorium" in *South African Law Journal* (1914), p. 413; EG Lorenzen, "Mortory legislation relating to bills and notes and the conflict of laws" in *Harvard Law Review* (1919), p. 324; Feller, *Harvard Law Review* (1933), p. 1062; JJ Henning, "Vennootskap en moratorium. Die regsposisie van die vennoot op militêre diens en sy vennote" in *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg I* (1978); F Rawle, *Bouvier's law dictionary and concise encyclopedia* (1914), p. 2247; WS Anderson (red.), *Ballentine's law dictionary* (1969), p. 815; J Bourke, *Jowitt's dictionary of English law*, 2^{de} uitg. (1977), p. 1201; HC Black, *Law dictionary*, 5^{de} uitg. (1979), p. 910. Vgl. FJ Ludes (red.), "Moratorium" in *Corpus Juris Secundum LVIII* (1955), p. 1208: "A period during which an obligor has a legal right to delay meeting an obligation. A term designating a suspension of all, or certain, legal remedies against debtors, authorized by law during times of financial distress. A moratorium suspends all or certain of legal remedies against debtors, usually through the means of legislative enactment, and is primarily for the benefit of debtors"; Von Oberndorff, *Moratorium* p. 7: "Moratorium im Sinne der gemeinrechtlichen Jurisprudenz bedeutet soviel als Stundung oder Aufschub einer Leistung. Man versteht darunter einem dem Schuldner durch Akt der Staatsgewalt . . . gegebener Ausstand zur Erfüllung fälliger Verbindlichkeiten."

van chaos⁷ en ineenstorting te weerhou.⁸ Hierbenewens noop militêre doelmatigheidsoorwegings ook die verlening van 'n moratorium aan krygers onder opleiding of op aktiewe diens⁹ ten einde die handhawing van 'n hoë moreel en 'n effektiewe peil van paraatheid te bevorder.¹⁰

Op die keper beskou, vind deur hierdie regs-weldaad 'n ingreep van owerheidsweë plaas op die regs-verhouding tussen kontrakts- en prosespartye, en dit vanweë dwingende billikheids- en doelmatigheidsoorwegings.¹¹

- 7 EM Meijers en P Scholten, "Het recht tegenover de huidige crisis - Oorlogssurcœance" in *Weekblad voor Privaatrecht Notaris-ambt en Registratie* (1914), p. 404: "Helaas heersen hier toestanden, die op menig punt erger zijn dan een moratorium. Bij een moratorium loopt tenminste de rechtszekerheid geen gevaar, daartegen is deze ten eenenmale ondermijnd."
- 8 El'ashevich, *Moratorilakh* p. 14; Pierre, *Moratorium*, p. 71: "Aptoyé par le sort qui était normalement réservé au débiteur, le législateur a jugé bon de lui octroyer un délai malgré le droit contraire du créancier: aux trop nombreuses victimes de l'agression allemande, il n'as pas voulu ajouter toute une série d'infortunés commerçants que la crise économique, sans le palliatif du moratorium, eut fatalement conduits à la ruine. Cette idée base du moratorium est bien mise en relief par certains jugements. Ainsi un arrêt de la Cour du Turin, que nous avons souvent l'occasion de citer, voit dans le moratorium français de 1870: 'Un appel au sentiment humanitaire de la commisération que le progrès de la civilisation aîme à traduire en actes de secours mutuel'; Koersner en Rabenius, *Moratorium*, p. 22; Von Oberndorff, *Moratorium*, p. 14; Mayer, *Schmollers Jahrbuch für Gesetzgebung und Volkswirtschaft im Deutschen Reiche* (1915), p. 182; Feller, *Harvard Law Review* (1933), p. 1061; Henning, *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 2 (1978).
- 9 D.w.s. lede van 'n weermag wat verpligte militêre diens in vrede-styd of aktiewe diens in oorlogstyd verrig.
- 10 Feller, *Harvard Law Review* (1933), p. 1061; Deumer, *Kriegskredit*, p. 86; W Balog, *Randbemerkungen zur Rechtsschaffung im Kriege* (1916), p. 11; K Röegger, *Die Rechtsstellung des schweizerischen Wehrmannes in der Schuldbetreuung* (1947), p. 11: "Diese Interessen verfolgen den militärpolitischen Zweck gegen Militärpersonen mögliche Herabsetzung der staatlichen Wehrebereitschaft zu verhindern. [D]ie Bereitschaft einer Armee ist in erster Linie abhängig von der uneingeschränkten Hingabe des einzelnen Wehrmannes an seine militärischen Aufgaben. Jede Ablenkung von der Erfüllung seiner dienstlichen Pflichten bedeutet eine Herabminderung der Schlagkraft des betreffenden Verbandes"; RH Skilton, "The Soldiers' and Sailors' Civil Relief Act of 1940" in *University of Pennsylvania Law Review* (1942), pp. 178-9; WA Jensen, "Civil relief for soldiers and sailors. A critical analysis" in *Illinois Law Review* (1941), pp. 333-7; A Grisel, "La semaine de cinq jours et délais, actes et termes poursuivies" in *Blätter für Schuldbetreuung und Konkurs* (1962), p. 161; A Killer, "Betreibungsferien und Rechtsstillstand" in *Blätter für Schuldbetreuung und Konkurs* (1966), p. 11; SR Hooper, "The Soldiers' and Sailors' Civil Relief Act of 1940 as applied in support litigation. A support enforcement attorney's perspective" in *Military Law Review* (1986), p. 93; M J Cohen, "Representing the military spouse" in *Florida Bar Journal* (1987), p. 117; DW Freese, "Defending against debt collection" in *Washington State Bar News* (1987), p. 23; Henning, *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* (1978), p. 2; E de la Rey, "Mars. The law of insolvency in South Africa" in *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* (1981), p. 348.
- 11 In die woorde van 2 Tim. 2:4 "n Soldaat in aktiewe diens wat sy bevelvoerder tevrede wil stel, bemoei hom nie met die dinge van die gewone lewe nie." RH Skilton, "The Soldiers' and Sailors' Civil Relief Act 1940" in *University of Pennsylvania Law Review* (1942), p. 177 stel hierdie oorwegings soos volg: "Upon induction into the armed forces, the soldier leaves behind him a

Voorbeelde van verlening van besondere onderstand aan krygers is reeds aan te tref in die vroegste Oud-Babiloniese regstekste, die *privilegia militum* van die klassieke en na-klassieke Romeinse reg en van die Romeins-Hollandse reg. Moderne statutêre maatreëls sluit in die Suid-Afrikaanse *Moratoriumwet 25* van 1963, die Amerikaanse *Soldiers' and Sailors' Civil Relief Act* van 1940, die Britse *Reserve and Auxiliary Forces (Protection of Civil Interests) Act* van 1951, die Switserse *Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs [Rechtsstillstand wegen Militärdienstes des Schuldners]* van 1949 en die Israeliese *Enlargement of Times Law* van 1974.¹²

'n Volledige regshistoriese speurtog na die herkoms van die Suid-Afrikaanse *Moratoriumwet 25* van 1963 noop waarskynlik 'n ondersoek van regsfigure wat strek vanaf die Oud-Babiloniese *misarum*, die Griekse *seisachtheia*, die Romeinse *dilatio* en *moratoria praescriptio*, tot by die Romeins-Hollandse *rescripta moratoria*, *surchéance van betaalinge* en die *Placaet Raeckende alle Leger-Personen*. Vir huidige doeleindes is dit egter voldoende om daarop te wys dat die huidige Suid-Afrikaanse wetgewingbedeling die eindresultaat daar stel van 'n lang evolusionêre proses wat hier te lande nie eers met die invoering van die *Moratoriumwet van 1963* 'n aanvang geneem het nie, maar waarvan in vroeëre Suider-Afrikaanse konteks reeds die *Wet voor den Krijgsdiens in de Zuid-Afrikaansche Republiek 20* van 1898 en selfs sy voorganger die *Wet voor de Krijgsdienst der ZA Republiek 2* van 1883 as naspourbare statutêre *fons et origo* identifiseer kan word.¹³

Aan die verlening van *moratoria* was daar gedurende die tweede helfte van die negentiende eeu geen tekort nie.¹⁴ Om die tersaaklike wetgewing van toepas-

civilian life of property relationships, most of which he has not had time to solve. These property relationships had been of deep concern to him; they involved the security that he was trying to build up for himself and his family, the financial obligations he owed his creditors, and his good reputation in the community. To preserve them intact, continuing payments were required: rent, interest, principal, taxes, premiums. When he is inducted, in all probability his income is reduced drastically; he can no longer preserve by his individual effort these property relationships unimpaired. But if he is forced to sacrifice his property and the security of his dependants, it does not require much imagination to foresee that his morale will be shaken and he will cease to be a useful member of the armed forces. A solution is required, not only in fairness to the soldier involved, but also as a matter of national necessity."

12 Sien Henning, *Onderstand*, pp. 14-35.

13 Sien Henning, *Onderstand*, p. 37.

14 Bv. AJ Hovy, "Tets over de gevolgen der Fransche wet van 13 Augustus 1870 met betrekking tot de wisselverbintenissen buiten Frankrijk aangegaan" in *Magazijn van Handelsrecht* (1871), p. 43. EG Lorenzen, "Moratory legislation relating to bills and notes and the conflict of laws" in *Yale Law Journal* (1919), p. 365; AH Feller, "Moratory legislation: A comparative study" in *Harvard Law Review* (1933), pp. 368-9; H Jacques, *Die durch die französischen Moratorien-Verfügungen hervorgerufenen Regressfragen* (1872), pp. 19-23; H Jacques, "Die durch die

sing voor en tydens die Anglo-Boereoorlog in perspektief te stel, word die maatreëls ingevoer tydens die Amerikaanse Burgeroorlog en die Frans-Pruisiese Oorlog vervolgens kortliks van naderby beskou.

2. AMERIKAANSE BURGEROORLOG

2.1 Inleiding

Die Amerikaanse Burgeroorlog¹⁵ het as 't ware 'n oorvloed van moratorium-wetgewing tot gevolg gehad.¹⁶ So het onder meer Alabama, Arkansas, Georgia, Illinois, Iowa, Kentucky, Louisiana, Maine, Minnesota, Missouri, New York, Ohio,

französischen Moratorienverfügungen hervorgerufenen Regressfragen" in *Allgemeine österreichische Gerichts-Zeitung* (1872), p. 393; H Götze, "Das französische Wechsel-Moratorium und seine Rechtswirkung in Oesterreich" in *Allgemeine österreichische Gerichts-Zeitung* (1871), p. 165; H Fick, "Ueber internationales Wechselrecht in Beziehung auf Fristbestimmungen, insbesondere die französischen Wechsel-Moratoriums-Gesetze und Dekrete" in *Centralorgan für das deutsche Handels- und Wechselrecht* (1871), p. 167; EE van Raalte, *De schorsing van het wisselprotest in Frankrijk gedurende den oorlog van 1870 en haar gevolgen voor buitelandse garanten* (1871), pp. 35-49; JG Kist, "Het arrest van het Deutsche Oberhandelsgericht betrekkelijk den invloed der Fransche wet van 13 Augustus 1870 op niet-Fransche wisselverbintenissen" in *Rechtsgeleerd Magazijn Themis* (1872), p. 20; J Swoboda, "Ueber die Bedeutung und Rechtswirkung der sogenannten Wechselprolongation" in *Archiv für deutsches Wechselrecht und Handelsrecht* (1873), pp. 29-34; E Vidari, "La proroga della scadenza delle cambiali" in *Monitore Del Tribunale* (1894), p. 99; F Ghiron, "Moratorie e regressi nel diritto internazionale privato" in *Rivista de diritto internazionale* (1915), p. 152; HE Barrault "L'application en droit international de la législation de la guerre" in *Revue de droit international privé* (1916), p. 572; HC Denoyer, "Laws as to the moratorium" in *Canadian Law Times* (1919), p. 634; H Keyssner, "Das Erkenntnis des Bundes-Oberhandelsgerichts vom 21 Februar d J und die Petitionen um Deklaration des Art 86 der Allg Deutschen Wechselordnung" in *Deutsches Handelsblatt* (1871), p. 16; E Ladenburg, "Welchen Einfluss hat die ausländische Gesetzgebung bezüglich der Zeit der im Auslande aufzunehmenden Proteste?" in *Centralorgan für das deutsche Handels- und Wechselrecht* (1871), p. 287; J Swoboda, "Das französische Gesetz von 13 August 1870, über die Prorogation der Protestpflicht für negotiable Werthpapiere" in *Allgemeine österreichische Gerichts-Zeitung* (1870), p. 289; LG van Dam, *De surceance van betaling en het akkoord buiten faillissement* (1935) 8; A Mayer, *Studien über das Moratorium des Altertums und Mittelalters im Rahmen der gleichzeitigen Kreditwirtschafts* (1917), pp. 10-1 (hierna Mayer, *Studien*); A Mayer, "Zur Geschichte und Theorie des Moratoriums" in *Schmollers Jahrbuch für Gesetzgebung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich* (1915), p. 184 (hierna Mayer, *Geschichte*); L von Oberndorf, *Das vom Landesherrn oder von Staatswegen erteilte Moratorium* (1905), p. 9; K Duden en H Rowedder, *Vertragshilfegesetz* (1952), p. 13; E Balog, *Randbemerkungen zur Rechtschaffung im Kriege* (1916), p. 20; A Koersner en N Rabenius, *Om moratorium nagra bidrag till kannadom om des begrepp och arvandning* (1923), pp. 3-4.

15

1861-1865.

16

Nie almal is konstitusioneel bevind nie. Sien veral AH Feller, "Moratory legislation: A comparative study" in *Harvard Law Review* (1933), p. 1081 *sv* "Tabular analysis of moratory legislation in the United States".

Pennsylvania, Rhode Island, Texas en Wisconsin *moratoria* van die een of ander aard deur wetgewing ingevoer ten gunste van persone op militêre diens.¹⁷

Hierdie moratoriumwetgewing moet beskou word teen die agtergrond van die meningsverskil wat ontwikkel het rondom die interpretasie van klousule 10 van artikel 1 van die Amerikaanse grondwet.¹⁸ Dit bepaal: "No State shall enter into . . . any law impairing the obligation of contracts."¹⁹ Aan die een kant is standpunt ingeneem dat enige statutêre inmenging met die remedies tot die beskikking van kontrakspartye noodwendig die regte en verpligtinge ingevolge die kontrak affekteer en derhalwe onkonstitusioneel is.²⁰ Aan die ander kant is bevind dat solank die voortbestaan van die kontrak self nie geaffekteer word en die afdwinging van siviele regsmiddels nie onbepaald opgeskort word nie, die wetgewing nie onkonstitusioneel is nie.²¹ Die toets vir die geldigheid van 'n moratorium het uiteindelik so uitgekristalliseer dat wetgewing wat die afdwinging van kontraktuele verpligtinge uitstel vir 'n beperkte en redelike tyd, wat nie die voortbestaan van die kontrak affekteer nie en wat gegrond is op die bestaan van 'n noodtoestand, wel konstitusioneel is.²²

Die gevolg is dat Amerikaanse moratoriumwetgewing vanweë konstitusionele oorwegings gewoonlik ingeklee is as 'n opskorting van siviele regsmiddels vir die afdwing van sommige of alle kontraktuele verpligtinge.²³

-
- 17 Feller, *Harvard Law Review* (1933), p. 1085 *sv* "List of moratory laws in the United States applying to persons in military service".
- 18 *Sien o.m. Iverson v Shorter* 9 Ala 713 (1846); *Hudspeth & Co v Davis* 41 Ala 389 (1867); *Burt v Williams* 24 Ark 91 (1862); *People ex rel Thorne v Hays* 4 Cal 127 (1854); *Garlington v Priest* 13 Fla 559 (1870); *Grimball v Ross Charit* 175 (1808); *Bronson v Kinzie* 1 How 311 (1843); *Holloway v Sherman* 12 Iowa 282 (1861); *Stone v Bassett* 4 Minn 298 (1860); *Woods v Buie* 6 Miss 285 (1840); *Barnes v Barnes* 8 Jones 366 (NC 1861); *Jacobs v Smallwood* 63 N C 112 (1869); *Johnson v Winslow* 64 NC 27 (1870); *Luter v Hunter* 30 Tex 688 (1868).
- 19 Volgens Feller, *Harvard Law Review* (1933), p. 1067 was die uitdruklike verbod ingevoer in reaksie op wanpraktyke t.a.v. moratoriumwetgewing deur verskeie state: "Before the adoption of the Federal Constitution, the passage of laws to impede the collection of debts was a favorite sport of state legislatures."
- 20 *Bv. McCracken v Hayward* 2 How 608 612 (US 1844).
- 21 *Bv. Von Baumbach v Bade* 9 Wis 559 584 (1859): "The result of the cases seems to be that the legislature may alter or vary existing remedies as it pleases, provided that in so doing their nature and extent is not so changed as materially to impair the rights and interests of creditors."
- 22 *Bv. Marcus Brown Co v Feldman* 256 US 170 (1921); Feller, *Harvard Law Review* (1933), p. 1074.
- 23 *Bv. Slosberg v New York Life Ins Co* 244 NY 482 (1927)

2.2 Iowa

Op 16 April 1862 is die *Act to exempt the property of Iowa Volunteers in the military service of the United States from levy or sale*²⁴ deur Iowa ingevoer. In artikel 1 is die respyt vir soldate soos volg verwoord:

"The individual property of every volunteer soldier from the State of Iowa, in the actual service of the United States . . . shall be and is hereby declared exempt during the time he shall be in said service, and two months thereafter, from levy or sale under or by virtue of any deed of trust or mortgage of any description whatever, or under or by virtue of any execution or order of sale issued on or by virtue of any judgment or decree rendered or hereafter to be rendered by any of the Courts of this State."

Hierdie moratorium is slegs aan soldate tot en met die rang van kaptein verleen²⁵ en het gegeld tot ses maande na verstryking van die burgeroorlog.²⁶

Indien op eiendom beslag gelê en in eksekusie verkoop is voordat die balju in kennis gestel is van die passering van die onderhawige wetgewing, was die verrigtinge net so geldig as wat dit sou gewees het indien die wet nie aangeneem is nie. Indien die verkoping egter nog nie plaasgevind het nie, het die beslaglegging verval en moes die eiendom teruggegee word aan die persoon in wie se besit dit was toe daarop beslag gelê is. Verspilde koste is geag deel van die vonnis skuld te wees.²⁷

Dit is opmerklik dat hier net 'n opskorting van eksekusie teen goedere voorhande is en nie 'n opskorting van alle siviele regsmiddels of selfs net ook 'n skorsing van persoonlike arres nie. Vroeëre beslissings waarin 'n allesomvattende opskorting van siviele regsmiddels onkonstitusioneel bevind is, kan waarskynlik aangestip word as rede vir hierdie redelike eng moratorium,²⁸ terwyl regspraak die geldigheid van wetgewing wat bloot 'n respyt van tenuitvoerlegging vir 'n beperkte tydperk inhou, aanvaar het.²⁹

24 *Laws of Iowa* (1862) c, p. 113.

25 A I.

26 A 1 eerste voorbehoudsbepaling.

27 A 1 tweede voorbehoudsbepaling.

28 *People ex rel Thorne v Hays* 4 Cal 127 (1854); *Bronson v Kinzie* 1 How 311 (US 1843); *Blair v Williams* 4 Litt 34 (Ky 1823).

29 *Bv Holloway v Sherman* 12 Iowa 282 (1861); *Starkweather v Hawes* 10 Wis 125 (1859); *Stone v Bassett* 4 Minn 298 (1860).

2.3 Minnesota

Gedurende 1865 is die *Act to protect persons in the Military or Naval service of the United States from civil suits*³⁰ deur Minnesota ingevoer waarin die *moratorium* vir dienspligtiges en vrywilligers soos volg verwoord is:

"All soldiers, sailors and officers . . . who are or may be in the military or naval service of the United States as drafted men or volunteers shall, during such service be exempt from service of all civil process; and the property of such persons, shall, during such service be exempt from execution and attachment, and all actions now pending against such persons shall be discontinued during the time they so remain in service."

Die tydperk van opskorting van regsprosesse het nie deel gevorm van enige verjaringstermyn nie.³¹

Indien daar persone gesamentlik of gesamentlik en afsonderlik met die soldaat aanspreeklik was, kon aksie ingestel of voortgesit word teen sodanige persoon. Dieselfde het gegeld in die geval van enige aksessore aanspreeklikheid.³²

Dit is duidelik dat hierdie moratorium 'n omvattende opskorting van siviele regsmiddels behels het. Alhoewel die geldigheid van die onderhawige bepaling nooit in die hof getoets is nie, is soortgelyke moratoriumwetgewing van sekere suidelike state soos Texas en Virginia onkonstitusioneel bevind.³³

'n Interessante aspek van die voorskrif is dat daar nie 'n verbod geplaas is op die uitreiking van prosesstukke nie, maar wel op die betekening daarvan. Dit het egter prakties waarskynlik dieselfde uitwerking gehad as in die geval waar die howe geheel en al gesluit was, met ander woorde ook vir doeleindes van die uitreiking van prosesstukke. Trouens, dit sou 'n eiser of applikant weinig baat om 'n prosesstuk te laat uitreik wat binne die afsienbare toekoms nie op die teemarty beteken sou kon word nie.

30 *General Laws of Minnesota for 1865 c, p. 21.*

31 A 1 tweede voorbehoudsbepaling.

32 A 1 eerste voorbehoudsbepaling.

33 *By Luter v Hunter 30 Tex 688 (1868); Taylor v Stearns 18 Gratt 244 (Va 1868).*

2.4 Rhode Island

Rhode Island het op 6 September 1862 die *Act exempting from arrest on civil process certain persons in the service of the United States*³⁴ aangeneem. In artikel 1 is die respyt betreffende persoonlike arres soos volg omskryf:

"The body of every officer, non-commissioned officer and private, who has been or shall hereafter be mustered into the service of the United States . . . shall be exempted from arrest on any civil process, and his property shall not be liable to be attached, or taken in execution, or on warrant of distress, for and during the period of his service and for thirty days thereafter."

Hierdie moratorium maak slegs voorsiening vir 'n opskorting van eksekusie, beide teen die persoon en goedere van die soldaat. Dit skort egter nie enige verdere regsmiddels of gedingvoering as sodanig op nie. Enige aksie of ander siviele geding kan derhalwe normaalweg teen die soldaat ingestel en voortgesit word tot en met vonnis. Slegs tennitvoerlegging van die vonnis teen die goedere of die persoon van die soldaat word geskors vir die tydperk van sy diens en 'n verdere tydperk van dertig dae daarna. Hierdie tegniek om die moratorium met 'n verdere tydperk na diensvoltooiing te verleng, vorm ook 'n kenmerk van latere Suid-Afrikaanse moratoriumwetgewing ten gunste van krygers.³⁵ Die verdere tydperk van dertig dae word verskaf as verademing om aan die kryger geleentheid te gee om na sy terugkeer in die burgerlike lewe sy sake weer in orde te kry en die nodige reëlings met skuldeisers te kan tref, voordat sy beskerming verstryk.³⁶

Artikel 2 het ook 'n moratorium aan borge in die vorm van 'n opskorting van regsprosesse en regsmiddels verleen. In die tydgenootlike wetgewing van ander Amerikaanse state is nie 'n eenvormige benadering ten opsigte van medeskuldenaars en borge gevolg nie. So is persone met akssore aanspreeklikheid deur die moratoriumwetgewing van Minnesota uitdruklik uitgesluit van die onderstand aan soldate verleen.³⁷

Hierdie uitbreiding van 'n moratorium tot diegene met 'n akssore aanspreeklikheid, is nie in die Suid-Afrikaanse reg nagevolg nie. Die gemeenregtelike reël dat die moratorium 'n persoonlike verweer verleen wat slegs tot die beskerming van

34 *Laws of Rhode Island August 1862 c. p. 437.*

35 Vgl. a 5(5) van die *Openbare Welzijn en Moratorium Wet 1* van 1914 (*Buitengewone Zitting*).

36 Sien bv. JJ Henning, "Die Moratoriumwet, 1963" in *Tydskrif vir Regswetenskap* (1976), pp. 107-8.

37 A 1 eerste voorbehoudsbepaling van die *Act to protect persons in the Military or Naval service of the United States from civil suits General Laws of Minnesota for 1865, c. p. 21.*

die hoofskuldenaar is en nie ook van die borg nie, is in *Worthington v Wilson* toegepas op die moratorium vir weerpligtiges.³⁸

3. FRANS-PRUISIESE OORLOG

Gedurende die Frans-Pruisiese Oorlog³⁹ was Frankryk genoop om 'n moratorium ten aansien van wissels en promesses by wyse van wetgewing in te voer met ingang 13 Augustus 1870.⁴⁰ Hoewel die eerste wetsontwerp voorsien het dat die vervaldag van wissels slegs met een maand uitgestel sou word, is deur daaropvolgende dekrete en ander statutêre maatreëls verdere uitstelde van uiteenlopende aard toegestaan wat gestrek het tot aan die einde van 1871. 'n Ontleding van die Franse wetgewing gedurende 1870 en 1871 ten aansien van wissels en promesses toon die volgende hoofkenmerke:

- Die oorwig van statutêre maatreëls het ten doel gehad om die tyd vir betaling te verleng. Die oogmerk is oor die algemeen bereik deur die datum vir kennisgewing van weiering en protes uit te stel. Enkele maatreëls het direk voorsiening gemaak vir die uitstel van die vervaldag.
- Sommige dekrete het, benewens die uitstel van die tydstop vir betaling, ook voorsiening gemaak vir enkele addisionele dae tot voordeel van die houër waarbinne hy teen die wissel of promesse kon protesteer.
- Ten opsigte van sekere verhandelbare dokumente is protes vir 'n sekere tydperk uitdruklik verbied.
- 'n Aantal wette en dekrete het die howe gemagtig om aan wisselskuldenare addisionele tyd vir betaling toe te staan.

³⁸ 1918 TPD 104.

³⁹ Oorlog is op 19 Julie 1870 verklaar en vrede op 10 Mei 1871 gesluit deur die vir Frankryk venederende Verdrag van Frankfurt. Van die direkte gevolge van die oorlog was die unifikasie van Duitsland en die omverwerping van die monargie van Napoleon III in Frankryk. Vgl. J Denson (red.), "The world of imperialism" in *The five worlds of our lives* (1961), pp. 24-5.

⁴⁰ AJ Hovy, "Iets over de gevolgen der Fransche wet van 13 Augustus 1870 met betrekking tot de wisselverbintenissen buiten Frankrijk aangegaan" in *Magazijn van Handelsrecht* (1871), p. 43. EG Lorenzen, "Moratory legislation relating to bills and notes and the conflict of laws" in *Yale Law Journal* (1919), p. 365 vertaal dit soos volg: "The time within which protest and all other acts necessary for the preservation of recourse, with respect to bills and notes (*valeur negociable*) issued before the promulgation of the present law must be made, is extended (*proroge*) one month. Reimbursement cannot be demanded from the indorsers and other parties liable during such time. Interest shall be due from maturity until payment."

- Kragtens die wet van 4 Julie 1871 kon alle stappe nodig vir die afdwinging van wissels geprotesteer voor die wet van 13 Augustus 1870, geneem word binne twintig dae na die promulgasie van eersgenoemde wet. Dit het die houer gemagtig om die verweerder te dagvaar na verstryking van die gebruikelike periode van twee weke voorgeskryf deur die toenmalige Franse reg.⁴¹

Veral vanweë die lang tydperk betrokke, was die internasionale implikasies van die Franse maatreëls verreikend, beide uit 'n ekonomiese en regsoppunt beskou. Die erkenning van die Franse wisselmoratorium het ter sprake gekom in regspraak in Oostenryk, België, Brittanje, Frankryk, Noorweë, Swede, Switserland en Duitsland.⁴² Die Franse maatreëls is oor die algemeen deur buitelandse howe as geldig erken, behalwe deur die Duitse *Reichsoberhandelsgericht* te Leipzig⁴³ en die Switserse *Handelsgericht* te Zürich.⁴⁴

-
- 41 Sien o.m. Feller, *Harvard Law Review* (1933), pp. 368-9; Hovy, *Magazijn van Handelsrecht* (1871), pp. 44-5; H Jacques, *Die durch die französischen Moratorien-Verfügungen hervorgerufenen Regressfragen* (1872), pp. 19-23; H Jacques, "Die durch die französischen Moratorienverfügungen hervorgerufenen Regressfragen" in *Allgemeine österreichische Gerichts-Zeitung* (1872), p. 393; H Götz, "Das französische Wechsel-Moratorium und seine Rechtswirkung in Oesterreich" in *Allgemeine österreichische Gerichts-Zeitung* (1871), p. 165; H Fick, "Ueber internationales Wechselrecht in Beziehung auf Fristbestimmungen, insbesondere die französischen Wechsel-Moratoriums-Gesetze und Dekrete" in *Centralorgan für das deutsche Handels- und Wechselrecht* (1871), p. 167; EE van Raalte, *De schorsing van het wisselprotest in Frankrijk gedurende den oorlog van 1870 en haar gevolgen voor haitelandsche garanten* (1871), pp. 35-49; JG Kist, "Het arrest van het Duitse Oberhandelsgericht betrekkelijk den invloed der Fransche wet van 13 Augustus 1870 op niet-Fransche wisselverbintenissen" in *Rechtsgeleerd Magazijn Themis* (1872), p. 20; J Swoboda, "Ueber die Bedeutung und Rechtswirkung der sogenannten Wechselprolongation" in *Archiv für deutsches Wechselrecht und Handelsrecht* (1873), pp. 29-34; E Vidari, "La proroga della scadenza delle cambiali" in *Monitore Del Tribunale* (1894), p. 99; F Ghiron, "Moratorie e regressi nel diritto internazionale privato" in *Rivista de diritto internazionale* (1915), p. 152; HE Barrault, "L'application en droit international de la législation de la guerre" in *Revue de droit international privé* (1916), p. 572; HC Denoyer, "Laws as to the moratorium" in *Canadian Law Times* (1919), p. 634.
- 42 Sien vorige voetnoot asook *Rouquette v Overmann* [1875] 33 LR Rep 420 (QB); *Allatini v Abbott* 26 LTR NS 746; H Keyssner, "Das Erkenntnis des Bundes-Oberhandelsgerichts vom 21 Februar d J und die Petitionen um Deklaration des Art 86 der Allg Deutschen Wechselordnung" in *Deutsches Handelshlatt* (1871), p. 16; E Ladenburg, "Welchen Einfluss hat die ausländische Gesetzgebung bezüglich der Zeit der im Auslande aufzunehmenden Proteste?" in *Centralorgan für das deutsche Handels- und Wechselrecht* (1871), p. 287; J Swoboda, "Das französische Gesetz von 13 August 1870, über die Prorogation der Protestpflicht für negotiable Wertpapiere" in *Allgemeine österreichische Gerichts-Zeitung* (1870), p. 289.
- 43 1 ROHG 286. Die beslissing is nagevolg in twee uitsprake van die *Handelsgericht* te Hamburg en die *Obergericht* te Mainz. Sien o.m. *Hamburgische Handelsgerichtszeltung* (1871), p. 171.
- 44 Uitspraak gelewer op 22 Mei 1871. Vgl. *Zeitschrift für Kunde und Fortbildung der zürichrischen Rechtspflege* (1871), p. 371; Lorenzen, *Harvard Law Review* (1919), p. 375.

Die detail van die verskillende standpunte oor die aard en geldigheid van die Franse maatreëls is nie hier van primêre belang nie. Wel direk ter sake is die feit dat die maatreëls in bykans die ganse Europa en Brittanje weerklank gevind het en in Vastelandse regstelsels sowel as in die Anglo-Amerikaanse reg deur regter en juris onder die loep geneem is. Sodoende is die aandag nie net op die spesifieke tipe respyt gevestig nie maar ook op die regsfiguur moratorium in die algemeen.⁴⁵

4. DIE ANGLO-BOEREOORLOG

4.1 Inleiding

Die Anglo-Boereoorlog wat geduur het van 11 Oktober 1899 tot 31 Mei 1902 was die langste, duurste, bloedigste en mees vernederende oorlog waarby Brittanje tussen 1815 en 1914 betrokke was.⁴⁶ Daarbenewens het dit nie net die einde beteken van die twee onafhanklike Boererepublieke as selfstandige staatkundige entiteite nie, maar is die twee Republieke op 31 Mei 1902 in 'n ekonomiese puinhoop omskep.⁴⁷

45 Gedurende die Eerste Wêreldoorlog is wisselmoratoriums ingevoer deur o.m. Argentinië, Brasilië, Chili, Brittanje, Oostenryk, België, Duitsland, Frankryk, Italië en Switserland. Vgl. EM Meijers en P Scholten, "Het recht tegenover de huidige crisis" in *Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie* (1914), p. 389; L Selfe, "The moratorium abroad" in *Solicitors' Journal and Weekly Reporter* (1914), p. 786; CH Huberich, "The French and German moratoriums" in *American Legal News* (1915), p. 13; CH Huberich, "Emergency legislation of Germany" in *Solicitors' Journal and Weekly Reporter* (1914), p. 22; H Hanna, *The war and the suspension of legal remedies* (1914), pp. 2-33; M Pierre, *La moratorium des effets de commerce sa nature juridique et son interpretation internationale* (1918), pp. 21-78; WF Trotter, *The law of contract during and after war* (1940), pp. 69-72.

46 T Pakenham, *The Boer War* (1979) xv: "The war declared by the Boers on 11 October 1899 gave the British, in Kipling's famous phrase, 'no end of a lesson'. The British public expected it to be over by Christmas. It proved to be the longest (two and three-quarter years), the costliest (over 200 million pounds), the bloodiest (at least twenty-two thousand British, twenty-five thousand Boer and twelve thousand African lives) and the most humiliating war for Britain between 1815 and 1914."

47 Ook was feitlik die ganse nie-vegtende blanke bevolking van die Republieke in konsentrasiekampe saamgeveeg, waar die ergste tragedies van die oorlog afgespeel het. MA Gronum, *Die Engelse Oorlog 1899-1902* (1972), p. 1. Sien ook MA Gronum, *Die ontplooiing van die Engelse Oorlog 1899-1902* (1977), p. 186; E Lee, *To the bitter end* (1985), p. 162; CR de Wet *Die stryd tussen Boer en Brit* (1959), p. 228; JD Kestell en DE van Velden, *Die vredesonderhandelinge* (1982), p. 121; AWG Raath, *The British concentration camps of the Anglo-Boer War 1899-1902: Reports on the camps* (1999), p. 1.

4.2 Britse magte

Die regsposisie van Imperiale troepe in Suid-Afrika is primêr gereël deur die Britse *Army Act*, 1881.⁴⁸ Daarbenewens het die verskillende wette wat vir die ontstaan van ander magte in die twee Britse kolonies voorsiening gemaak het, die onderskeie magte onderworpe gestel aan die Britse *Army Act*, 1881, ooreenkomstig artikel 177 van laasgenoemde wet.⁴⁹

Bowendien het artikel 95 van die *Zuid-Afrika Verdedigings Wet 13* van 1912, selfs na die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika, voorsiening gemaak vir die voortgesette toepassing van sekere bepalinge van die Britse *Army Act*, waaronder artikel 144.⁵⁰

Art 144(1)⁵¹ van die Britse *Army Act* het bepaal: "A soldier of Her Majesty's regular forces shall not be liable to be taken out of Her Majesty's service by any process, execution, or order of any court of law or otherwise, or to be compelled to appear in person before any court of law, except in respect of the following matters, or one of them; that is to say, (a) On account of a charge or of a conviction for crime; or (b) On account of any debt, damages, sum of money, when the amount exceeds thirty pounds over and above all costs of suit."

Hierdie bepaling het op die oog af 'n omvattende prosesregtelike respyt aan Britse soldate verleen. Dit veral indien die bedrag van *dertig pond* vergelyk word met artikel 138 wat bepaal het dat die totale gemagtigde aftrekkings van 'n soldaat se soldy nie die effek mag hê dat 'n bedrag van minder as *een pennie* per dag vir die soldaat oorbly nie.⁵²

48 44 & 45 Vict o 58. Oor die geskiedenis van die Britse militêre wetgewing en reg, sien o.m. J Snedeker, *A brief history of court martial* (1954), pp. 4-10; BW Aycock en WS Seymour, *Military law under the Uniform Code of Military Justice* (1955), p. 3; ST Banning, *Military law*, 17^{de} uitg (1929), p. 293; J Smart-Smith, "Military law: Its history, administration and practice" in *Law Quarterly Review* (1969), p. 478.

49 JFJ Kirsten, *Die administratiefregtelike aspekte van die dissiplinêre kode van die Republikeinse weermag* (1969), p. 17.

50 A 144 van die *Army Act*, 1881 verskyn nie in die vyfde bylae van die *Zuid Afrika Verdedigings Wet 1912* wat die lys van bepalinge van eersgenoemde wet bevat wat *nie* langer aanwending in Suid-Afrika vind *nie*.

51 Vgl. die woorde van die volgende vers uit een van die tradisionele soldateliedere van die Britse Light Brigade volgens GM Fraser, *The charge of the Light Brigade* (1973), p. 122:

"In the place of water we'll drink ale,

An' pay no reck'ning on the nail'

No man for debt shall go to jail'

While he can Garryowen hail' (Beklemtoning aangebring).

52 D.i. "after paying for his messing and washing".

Die volgende voorbehoudsbepaling by artikel 144 het egter die beperkte trefwydte van die moratorium beklemtoon: "Provided that- (1) Any person having cause of action or suit against a soldier of the regular forces may . . . after due notice in writing to the soldier, or left at his last quarters, proceed in such action or suit to judgment, and have execution other than against the person, pay, arms ammunition, equipments, regimental necessaries, or clothing of such soldier."

In *Marriot v Haigh*⁵³ is artikel 144 deur hoofregter De Villiers bestempel as beslis uiters obskuur.⁵⁴ Hy was egter van mening dat die hof wel bevoeg is om die eksekusie teen die persoon van 'n soldaat te beveel en derhalwe 'n bevel vir siviele gyseling teen die soldaat toe te staan indien die bedrag van die vonnis dertig pond oorskry. Aangesien die regiment waarvan die soldaat 'n lid was egter op die punt gestaan het om die Kaap te verlaat, het hy geweier om 'n bevel vir siviele gyseling te verleen.

Veral die eerste gedeelte van artikel 144 herinner nogal in 'n mate aan sekere maatreëls in die Romeins-Hollandse reg rakende beslaglegging op en aftrekkings van soldy.

Voorts moet daarmee rekening gehou word dat die Romenis-Hollandse privilegie van soldate teen persoonlike arres in *Casson v Conolly*,⁵⁵ *Dougherty v Willoughby*,⁵⁶ *Lewis v Wheeler*⁵⁷ en *Price Brothers v Apter*⁵⁸ hier te lande gesiespioneer is.⁵⁹

53 (1892) 9 SC 501.

54 Op 502.

55 (1881) 1 SC 68: "[T]he applicant . . . was about to proceed on active service. I do not think a person in such a position is liable to be arrested. [V]an der Linden might be taken as authority. . ."

56 (1881) 2 NLR 161.

57 1902 *South African Law Journal*, p. 270.

58 (1902) 16 EDC 53: "The principle on which the law went was that a trooper upon active service was taken to be necessary for his country, and therefore when defendant was on active service the plaintiff, as a private individual, had temporarily to set aside an advantage he would otherwise have."

59 sien ook WHS Bell, "Immunity of arrest of persons on military service" in *South African Law Journal*, (1901), p. 450; JJ Henning, "Die Moratoriumwet, 1963" in *Tydskrif vir Regswetenskap* (1976), p. 101.

4.3 Oranjevrijstaat

4.3.1 Kommandowet voor den Oranjevrijstaat 1866

Artikel 11 van die *Kommandowet voor den Oranjevrijstaat Ordonnantie 1* van 1866 het daarvoor voorsiening gemaak dat in tyd van oorlog alle regterlike prosedures in siviele sake gestaak word. In sake waarin vonnis reeds gevel is kon eksekusie egter begin en voortgesit word.

Die trefwydte van die moratorium steek ietwat skerp af teen dié ingevoer deur die Transvaalse *Wet voor de Krijgsdienst der ZA Republiek 2* van 1883. Eerstens, het dit geen besondere beskerming aan burgers op kommando in tyd van vrede verleen nie maar was dit bloot van toepassing op alle siviele gedinge in tyd van oorlog, ongeag of die partye bewapendes of persone op aktiewe diens was of nie. Bowendien het dit slegs betrekking gehad op nuwe aksies en aksies waarin nog nie vonnis verleen is nie. Aksies waarin reeds vonnis verleen is ten tye van die uitbreek van die oorlog het buite die aanwendingsgebied van die respyt geval.

Voorts is dit deur middel van die *Ordonnantie over Krijgs-en Commandowet 12* van 1877 duidelik gestel dat die bedoeling is dat artikel 11 ook van toepassing was op burgers op kommando, maar dat die bepaling landdroste hoegenaamd nie belet het om "arresten, injunxen en andere interlocutaire orders" te verleen nie.

Uiteindelik is artikel 11 gewysig deur artikel 11 van die *Ordonnantie over de Wijziging en Herroeping van Ordonnanties 14* van 1877 en is voorskrifte rakende die staking van regterlike prosedures in siviele sake van toepassing gemaak "in tijden van oorlog of kommando". Die gewysigde bepaling is bykans onveranderd oorgeneem in alle latere Vrystaatse krygs- en kommandowette.

4.3.2 Ordonnantie voor het Oranjevrijstaatsch Artillerie Corps 1876

Die *Ordonnantie, Regulatie van het Oranjevrijstaatsch Artillerie Corps 3* van 1876 het in werking getree op 10 Mei 1876. Anders as sy latere Transvaalse eweknie het hierdie wet geen addisionele sivieltregtelike beskerming van enige aard aan lede van die *Artillerie Corps van den Oranjevrijstaat* verleen nie. Geen voorsiening is gemaak vir die beskerming of bevoorregting van die soldy van 'n artilleris nie.

Die bepaling van hierdie wet is uiteindelik opgeneem in hoofstuk 41 van die *Wetboek van den Oranjevrijstaat* van 1891.⁶⁰ Die hoofstuk is nie herroep deur die *Krijgs- en Commandowet*, 1899 nie.⁶¹

4.3.3 Wetboek van den Oranjevrijstaat 1891 hoofstuk XL

Artikel 63 van *De Krijgs- en Commandowet* vervat in hoofstuk 40 van die *Wetboek van den Oranjevrijstaat* van 1891 het soos volg voorsiening gemaak vir 'n moratorium as een van die gevolge van 'n staat van oorlog:

"In tijden van oorlog of commando zullen alle rechterlijke procedures in civiele zaken gestaakt worden; doch zullen executien kunnen worden begonnen en voortgezet in zaken waarin reeds vonnissen zijn geveld. Arresten, injunctien en interlocutaire orders kunnen echter bij voortdoring, overeenkomstig de wet worden verleend."

Die bepaling was niks meer as 'n getroue weergawe van vroeëre bepalinge nie, tekortkominge en al. Daar moet egter in alle billikheid ook in gedagte gehou word dat die opdrag aan die kommissie ingevolge die *Ordonnantie tot vaststelling van het Wetboek voor den Oranjevrijstaat* 16 van 1891 bloot was om die bestaande wette te versamel en te rangskik.

4.3.4 Krijgs- en Commandowet 1899

Een van die gevolge van die mislukte Jameson-inval was dat nie net die volk binne die Zuid-Afrikaansche Republiek grotendeels verenig is nie, maar dat veel nouer bande met die Oranjevrijstaat gesmee is, ook op militêre gebied.⁶² So is 'n Politieke Verbond op 17 Maart 1897 te Bloemfontein onderteken waarin die twee republieke onderneem het om mekaar met "alle beskikbare kragten en middelen" te ondersteun wanneer die onafhanklikheid van enigeen van die twee state bedreig of aangetas word.⁶³ Aan die begin van Mei 1899 het die gevaar van 'n oorlog tussen die Zuid-Afrikaansche Republiek en Engeland aktueel geword, 'n oorlog waarin die Oranjevrijstaat vanweë die Politieke Verbond desnoods betrek sou word.⁶⁴

60 *Wetboek van den Oranjevrijstaat 1891* (1892), p. 288.

61 CL Botha, *The statute law of the Orange River Colony* (1904), p. 207.

62 Pakenham, pp. 40-1.

63 M Jossou, *Schets van het recht van de Zuid-Afrikaansche Republiek* (1897), pp. 50-2.

64 JH Breytenbach, *Die geskiedenis van die Tweede Vryheidsoorlog in Suid-Afrika, 1899-1902. Deel I Die Boere-offensief Okt-Nov 1899* (1969), p. 118 (hierna Breytenbach *Geskiedenis I*).

Met oorlogswolke wat reeds donker begin opstapel het, was dit te verwagte dat die Oranjevrijstaat sy krygs- en kommandowet sou hersien en moderniseer om te voldoen aan die vereistes van 'n oorlewingstryd teen die grootste bewapende imperialistiese moondheid van die tyd. Dit sou ook nie onredelik wees om te verwag dat die sivileregtelike posisie van burgers op aktiewe diens weer onder die loep geneem sou word nie, veral in die lig van die omvattende *moratoria* verleen deur Transvaalse wetgewing.

Op 12 Mei 1899 is die *Krijgs- en Commandowet* 10 van 1899 gepubliseer in die *Gouvernements Courant*. Hierdie wet het die vorige krygs-en kommandowet vervat in hoofstuk 40 van die Wetboek, herroep.⁶⁵ Artikel 66⁶⁶ van eersgenoemde wet was, teleurstellend genoeg, egter bloot 'n presiese letterlike herhaling van artikel 63 van die herroepe wet. Krygers van die "model"-republiek is sodoende genoop om met karige sivileregtelike onderstand, wat boonop swak vergelyk het met dié van hul meer bevoorregte wapenbroers in die Transvaal, die oorlewingstryd teen Groot-Brittanje aan te pak.⁶⁷

4.4 Zuid-Afrikaanse Republiek

4.4.1 Wet voor de Krijgsdienst der ZA Republiek 1883

Artikel 10⁶⁸ van die *Wet voor de Krijgsdienst der ZA Republiek* 2 van 1883 het bepaal dat terwyl 'n burger op kommando is, alle burgerregtelike regsvoororderings teen hom gestaak is en eers dertig dae na sy ontslag uit die kommando weer hervat kon word. In tye van oorlog, terwyl 'n burger op aktiewe diens was, is alle burgerregtelike regsvoororderings asook die tenuitvoerlegging van vonnisse teen so 'n burger, gestaak. Dit kon eers sestig dae na die herroeping van krygswet weer teen die burger ingestel of voortgesit word.⁶⁹

⁶⁵ A 73.

⁶⁶ A 66 het soos volg bepaal: "In tijden van oorlog of commando zullen alle rechterlijke procedures in civiele zaken gestaakt worden; doch zullen executien kunnen worden begonnen en voortgezet in zaken waarin reeds vonnissen zijn geveld. Arresten, injunctien en interlocutaire orders kunnen echter bij voortdoring, overeenkomstig de wet worden verleend."

⁶⁷ Sien ook *Gouvernement Kennisgewing* 553 van 1899 in *Gouvernements Courant* 2226 van 20 Oktober 1899 oor die uitstel van die sittings van die "Noord Oostelijke Rondgaande Gerechtshof" vir 'n onbepaalde tyd.

⁶⁸ Dit het soos volg bepaal: "Indien eenig persoon op commando is, zullen alle rechterlijke procedures in civiele zaken, ten opzichte van zodanig persoon, gestaakt worden en eerst 30 dagen na zijn aflossing van het commando hervat kunnen worden. Zoodra de Krijgswet is afgekondigt, zullen alle rechterlijke procedures in civiele zaken worden gestaakt, en geene executiën begonnen of voortgezet kunnen worden tot op den 60sten dag na de terugroeping van bovengemelde wet."

⁶⁹ M Josson, *Schets van het recht van de Zuid-Afrikaansche Republiek* (1897), p. 133.

Die bepaling het veral aan burgers op aktiewe diens 'n omvattende moratorium in oorlogstyd verleen. In werklikheid is alle siviele regsinnidels van welke aard ookal teen so 'n burger opgeskort, nie slegs vir die tydperk van sy aktiewe diens nie, maar vir die hele tydperk vanaf afkondiging tot herroeping van krygswet, asook vir 'n verdere tydperk van sestig dae daarna. Anders gestel, sover dit so 'n burger aangegaan het, was die howe vir die hele tydperk gesluit wat betref die afdwinging van enige regsinnidels teen hom in 'n siviele aksie of geding.⁷⁰ Die moratorium was absoluut en geen uitsonderings het daarop bestaan nie.

Die bepaling herinner tot 'n gewisse mate aan die voorskrifte van die Edik van Karel V van 20 Oktober 1547, die plakkaat van die Prins van Oranje van 7 Mei 1630, die plakkaat van die State-Generaal van 8 Desember 1665 en soortgelyke maatreëls wat gedurende die Amerikaanse Burgeroorlog ingevoer is. In die opsig val veral die mate van ooreenstemming met bepalinge soos artikel 1 van *Minnesota se Act to protect persons in the Military and Naval service of the United States from civil suits* van 1865 in die oog.

Daarbenewens stem artikel 10 van die *Krygswet* in beduidende opsigte ooreen met artikel 5(5) van die *Openbare Welzijn en Moratorium Wet 1914*,⁷¹ wat op sy beurt weer die *caput et fundamentum* sou vorm van alle latere Suid-Afrikaanse moratoriumwetgewing ten behoeve van krygers.⁷² Net soos die *Krygswet* het die *1914-Moratoriumwet* 'n omvattende moratorium ingevoer deur die opskorting van alle siviele regsinnidels ten opsigte van persone op aktiewe diens in oorlogstyd. In beide gevalle was die moratorium absoluut en het daar, aanvanklik ten minste, geen uitsonderings daarop bestaan nie. In beide gevalle het die onderstand ook 'n materieelregtelike uitwerking gehad in die sin dat die opeisbaarheid van skulde effektief op die lange baan geplaas is.⁷³

4.4.2 Wet voor de Staats-Artillerie van de ZA Republiek 1896

Voor die uitbreek van die Anglo-Boereoorlog het die burgermag verreweg die belangrikste deel van die Boerekrygsmag gevorm. Die lede daarvan was slegs met

⁷⁰ Vgl. JJ Henning, "Die Moratoriumwysigingswet." in *Moderne Besigheidsreg* (1979), p. 46; Feller, *Harvard Law Review* (1933), p. 1065.

⁷¹ *Wet 1 van 1914 (Buitengewone Zitting)*. Artikel 5(5) van hierdie wet het bepaal: "Alle siviele regsinnidels teen een lid van de Zuid-Afrikaanse verdedigingsmagt ... op aktiewe dienst gedurende de tegenwoordige oorlog zijn geschorst voor het gehele tijdperk dat zoodanig lid op aktiewe dienst is en gedurende drie maanden daarna."

⁷² Henning, *Tydskrif vir Regswetenskap* (1976), p. 105.

⁷³ Vgl. Feller, *Harvard Law Review* (1933), p. 1065; JM Wessels, *Law of contract in South Africa*, 2^{de} uitg. (1957), p. 777; I van Z. Steyn, *Mora debitoris volgens die hedendaagse Romeins-Hollandse reg* (1929), p. 40.

die gebruik van infanteriewapens vertrou en die regerings van die Republiek het besef dat hulle hul moes toespits op die ontwikkeling van 'n doeltreffende artilleriesmag om die burgermag in tyd van nood te ondersteun. In die Zuid-Afrikaanse Republiek is die eerste noemenswaardige pogings in dié rigting reeds voor die Eerste Anneksasie aangewend, maar dit was eers die Jameson-inval wat die nodige stimulus vir die uitbouing daarvan verskaf het. In 1896 is daar oorgegaan tot die daarstelling van 'n professionele, modern-georganiseerde en goed opgeleide en toegeruste staatsartillerie. Anders as in die geval van lede van die burgermag is aan lede van die staatsartillerie 'n gereelde soldy deur die regering betaal.⁷⁴

Die *Wet voor de Staats-Artillerie van de Zuid-Afrikaansche Republiek, 1896*⁷⁵ wat op 17 Junie 1896 in werking getree het,⁷⁶ het beide die straf- en sivielregtelike posisie van lede van *het Korps Staats-Artillerie* omvattend gereël. Dit het voorsiening gemaak vir 'n deeglike en moderne reglement van dissipline of krygstug met 'n weldeurdragte en goed omskrewende stelsel van militêre howe,⁷⁷ asook 'n ereraad om geskille tussen offisiere onderling en tussen offisiere en burgerlikes te besleg.⁷⁸

Die *Wet voor de Staats-Artillerie van de Zuid-Afrikaansche Republiek, 1896*⁷⁹ het weliswaar nie spesifiek 'n omvattende addisionele moratorium in vrede tyd aan lede van die betrokke korps verleen nie, maar in hoofstuk 13, onder die opskrif *Wet op Schulden*, besondere voorsiening gemaak vir die bevoorregting van die soldy van so 'n artilleries. Die respyt ten aansien van beslaglegging op of aftrekkings teen soldy of salaris was meer omvattend tydens aktiewe diens.

⁷⁴ Breytenbach, *Geskiedenis*, p. 53; Pakenham, p. 41.

⁷⁵ *Wet 1 van 1896*.

⁷⁶ *Staatscourant 839* van 17 Junie 1896.

⁷⁷ Dit skep in sommige opsigte steeds 'n moderner indruk as selfs die huidige Suid-Afrikaanse Reglement van Dissipline (RvD) soos vervat in die Eerste Bylae van die *Verdedigingswet 1957* en die reëls daarkragtig uitgevaardig. Die stelsel van militêre howe is soos volg in a 42 van die *Reglement van Krijgtucht of Discipline* uiteengesit: "Overtredingen worden onderzocht en gevonnisd door: a. het dagelijkse ochtendrapport; h. het Militaire Hof; c. het Krijgsgericht."

Die jurisdiksie van die krygsgerig is soos volg in a 49 van die betrokke reglement verwoord: "Het krijgsgericht oefent de hoogste rechtmacht uit over het Korps Staats-Artillerie en kan dezelfde straffen opleggen als de Hooggerichtshof der Z.A.R."

⁷⁸ Aa 100-102 van die *Wet voor het Staats-Artillerie van de ZA Republiek*. Die raad het geen eweknie in die Suid-Afrikaanse reg nie. A 100 het die jurisdiksie van die raad soos volg omskryf: "Deze raad heeft te beslissen over handelingen en gebeurtenissen die in stryd zijn met de militaire eer en die niet een zoodanig karakter hebben, om door de militaire rechtbank in behandeling genomen te kunnen worden, alsmede over geschillen tusschen officieren onderling en tusschen officieren en private personen."

⁷⁹ *Wet no 1 van 1896*.

So is bepaal dat beslag nie gelê mag word op gelde bestem om as soldy of salaris aan 'n lid van die korps uitbetaal te word nie. 'n Afrekkings oftewel "korting" op die soldy of salaris ten opsigte van sekere skulde deur so 'n lid aangegaan, kon wel deur die bevelvoerende offisier toegestaan word op billike voorwaardes.⁸⁰ Uitgesluit van die skuld waarvoor afrekkings toelaatbaar was, is skuld gemaak "wegens verteerings" of aangegaan in "hotels, kanties of drinkhuise". Alle afrekkings van enige soldy of salaris teen 'n lid te velde, op kommando of in die oorlog is verbied. Skuldeisers is verplig om die terugkeer van 'n lid van aktiewe diens af te wag vir die instelling of voortsetting van hul eise.⁸¹ Afrekkings wat reeds teen 'n lid se salaris of soldy toegestaan is, is opgeskort vir die duur van die tydperk van aktiewe diens.⁸²

Hierdie bepaling herinner tot 'n gewisse mate aan die voorskrifte van die Romeins-Hollandse reg rakende beslaglegging op en afrekkings van soldy.

4.4.3 Wet voor den Krijgsdienst in de ZA Republiek 1898

4.4.3.1 Die moratorium

Artikel 8 van die *Wet voor den Krijgsdiens in de Zuid-Afrikaansche Republiek*, 1898⁸³ het die volgende omvattende *moratoria* in oorlogstyd en aan diegene op kommando verleen:

"Indien eenig persoon op commando is, zullen alle rechterlijke procedures in civiele zaken, ten opzichte van zoodanig persoon gestaakt worden en eerst 60 dagen na afloop van het commando hervat kunnen worden. *Zoodra de Krijgswet is afgekondigd, zullen alle rechterlijke procedures in civiele zaken worden gestaakt, en geen executiën begonnen of voortgezet kunnen worden tot op den 60sten dag na de terugroeping van bovengemelde wet.* De schutten zullen dan gesloten zijn. Heerenrechten zullen tegen personen, die op commando zijn voor den tijd van 60 dagen daarna, geene renten dragen."⁸⁴

⁸⁰ A 106 het die bevoegdheid soos volg verwoord: "Op de in art 105 bedoelde soldijen of salarissen, zal door den Commandant korting kunnen worden verleend onder de bepalingen in de volgende artikelen vastgesteld op billijke voorwaarden."

⁸¹ A 109 het soos volg bepaal: "Geen korting zal mogen verleend worden op de soldijen of salarissen van officieren, onder-officieren en minderen die zich te velde, op commando of in den oorlog bevinden. De schuldeisers zullen de terugkomst van zulke officieren, onder-officieren en minderen moeten afwachten tot het instellen of voortzetten kunnen eischen."

⁸² A 110.

⁸³ *Wet 20 van 1898.*

⁸⁴ Beklemtoning aangebring.

Op die keper beskou, was hierdie bepaling in wese 'n herbaling, in ietwat gewysigde vorm, van artikel 10 van die *Krijgswet*, 1883.

Die beklemtoonde gedeelte het nie in Desember 1898 in werking getree soos deur Polak⁸⁵ te kenne gegee nie, maar wel op 30 September 1899,⁸⁶ hoewel krygswet eers op 11 Oktober 1899 afgekondig is.⁸⁷ Polak het klaarblyklik die publikasiedatum van die *Wet voor den Krijgsdiens in de Zuid-Afrikaansche Republiek* foutiewelik aangesien as die datum van inwerkingtreding van die betrokke algemene moratorium.⁸⁸

Met die uitbrek van die Anglo-Boereoorlog was die standpunt van die regering van die Zuid-Afrikaansche Republiek dat alle nie-noodsaaklike dienste van die staatsadministrasie gedurende die oorlog opgehef en die noodsaaklike met die minimum personeel voortgesit moes word. In ooreenstemming hiermee is alle siviele howe gesluit en alle siviele regsprosesse vir die duur van die oorlog opgeskort. Die oopsetting van delwerye is ook opgeskort, asook sittings van die rondgaande hof in distrikte beset deur krygsmagte. Boonop is alle skole gesluit en alle gevangenes wat nog een jaar of minder gevangenisstraf moes uitdien, is onverwyld vrygelaat.⁸⁹

⁸⁵ M Polak *Faillissement en surséance van betaling* (1972), p. 421.

⁸⁶ Prokl 13579/99 in *Staatscourant* 1059 van 30 September 1899. Dit is weer herhaal in Prokl 13597/99 in *Staatscourant* 1064 van 11 Oktober 1899 en het soos volg gelui: "Nademaal de omstandigheden van het land het vereischen dat alle rechterlijke procedures in civiele zaken worden gestaakt; zoo is het dat ik ... hierbij proclameer en vaststel, dat alle rechterlijke procedures in civiele zaaken van af datum van afkondiging dezer proclamatie zijn gestaakt en de Civiel hoven tot nader order gesloten zijn." Hierdie proklamasies was op hul beurt weer voorafgegaan deur Uitvoerende Raadsbesluit art 874 van 30 September 1899 wat deels soos volg gelui het: "Besluit: op grond dier machtiging de Civiele Hoven tot nader order te doen sluiten en de concept-proclamatie als boven vermeld hierbij goed te keuren en bekrachtigen ..."

⁸⁷ Sien Breytenbach, *Geskiedenis I*, p. 131.

⁸⁸ Die *Wet voor den Krijgsdiens in de Zuid-Afrikaansche Republiek 20 van 1898* is gepubliseer in die *Staatscourant* van 7 Desember 1898.

⁸⁹ A 8 van die *Wet voor den Krijgsdiens in de Zuid-Afrikaansche Republiek, 1898*; Prokl 13579/99 in *Staatscourant* 1059 van 30 September 1899; Prokl 13597/99 in *Staatscourant* 1064 van 11 Oktober 1899; Uitvoerende Raadsbesluit art 874 van 30 September 1899; Uitvoerende Raadsbesluit art 943 van 13 Oktober 1899; Uitvoerende Raadsbesluit art 961 van 13 Oktober 1899. Ingevolge laasgenoemde besluit gepubliseer in *Staatscourant* 1066 van 14 Oktober 1899 is die gewone regterlike prosedures na die afkondiging van krygswet vervang met 'n summiere procedure waarvolgens "(a)lle misdaden en wanbedrijven zullen summier behandeld worden zonder formele dagvaarding of acte van Beschuldiging en zonder tussenkomst van eene jurie." Dank word hiermee betuig aan die hoof van die Transvaalse Argiefbewaarplek vir die beskikbaarstelling van dokumentasie uit die Leyds-argief.

4.4.3.2 Nederlandse regspraak

Die uitwerking van die gekursiveerde gedeelte van artikel 8 van die *Wet voor den Krijgsdiens in de Zuid-Afrikaansche Republiek*, 1898, het gedurende 1903 in Nederland aandag ontvang in twee ietwat kursoriese uitsprake van howe te 's-Gravenhage.⁹⁰

In die hof *a quo*⁹¹ is bevind dat die opskorting van regsprosesse ook die opskorting van die vorderingsregte voortspruitend uit die verbintenis tot gevolg het wat weer daartoe aanleiding gee dat die moratorium ook 'n materieelregtelike werking het. Aangesien die betrokke vorderingsregte self ook opgeskort is, kon dit selfs nie in Nederland afgedwing word nie. Dit was naamlik gemene saak dat die betrokke verbintenis te Johannesburg aangegaan is en derhalwe beheers is deur die toe geldende wette van die Zuid-Afrikaansche Republiek.

Op appél is die beslissing van die hof *a quo* egter omvergewerp, aangesien die hof van oordeel was dat hoewel die tersake deel van artikel 8 wel: "[V]oorschrift schorsing in genoemde republiek, gedurende bedoelden termijn van de rechtspleging; maar niet, dat onder meer elke aldaar gesloten verbintenis zal geacht worden met bijvoeging van dien termijn als tijdsbepaling te zijn aangegaan."

Die feitelike opskorting van die vorderingsreg in die Zuid-Afrikaansche Republiek het derhalwe nie tot gevolg dat die vorderingsreg nie elders regtens afgedwing kan word nie en daarom was die eis in 'n Nederlandse hof ontvanklik.

4.4.3.3 Verdere perspektiewe

Die uitspraak op appél kom waarskynlik slegs daarop neer dat billikheidsalwe beslis is dat die betrokke bepaling nie die voortbestaan van die vorderingsreg self wou affekteer nie, maar bloot die afdwinging daarvan wou opskort, en dit bowendien slegs in Transvaalse howe en nie in enige ander bevoegde hof nie. In so verre as wat die uitspraak te kenne mag gee dat 'n moratorium bestaande uit die opskorting van siviele regsmiddels slegs 'n formeelregtelike werking het en nie 'n materieelregtelike nie, kan selfs uit 'n gemeenregtelike oogpunt beskou, nie daarmee akkoord gegaan word nie. Trouens, deur die opeisbaarheid van skulde op die lange baan te plaas, word effektief verhoed dat 'n skuldenaar in *mora* verval indien hy gedurende die oorlog nie die skulde betaal op die dag oorspronklik in die

⁹⁰ Hof 's-Gravenhage, 10 November 1903, *Weekblad voor het Recht* 8017, p. 3. Die saak is aangehoor deur die burgerlike kamer van die betrokke hof as 'n appél teen die uitspraak van die Arrondissements-Rechtbank 's-Gravenhage, 21 Mei 1902, *Weekblad voor het Recht* 7819, p. 2.

⁹¹ Arrondissements-Rechtbank 's-Gravenhage, 21 Mei 1902, *Weekblad voor het Recht* 7819, p. 2.

kontrak bepaal nie. Dienooreenkomstig kan daar van *mora debitoris* of kontrakbreuk as gevolg van versuim om op die oorspronklik bepaalde dag te presteer, nie sprake wees nie en is die teenkontraktant nie geregtig om hom voor die verstryking van die moratorium op enige vervroegings- of verbeuringsbeding of *lex commissoria* te beroep nie.⁹² Daar moet dus met omsigtigheid daarteen gewaak word dat deur die oorbeklemtoning van formeelregtelike aspekte die indruk geskep word dat 'n moratorium van die aard geen materieelregtelike werking het nie en nie enige invloed uitoefen op die regte en verpligtinge van die kontrakpartye nie.⁹³ Soos reeds beklemtoon, is die oogmerk van 'n moratorium in beginsel nie om regte en verpligtinge geheel en al uit te wis nie, maar om die afdwinging daarvan uit te stel tot die verstryking van die betrokke noodtoestand of ander onvoorsiene omstandigheid. Dat die uitwerking van die uitstel as sodanig gesien kan word as 'n gewisse vermindering van die regte van skuldeisers is gemeenregtelik reeds ingesien, aangesien die stelreël gegeld het dat hy wat na die aanvanklik ooreengekome termyn betaal, te min betaal. Lipman⁹⁴ beskryf die normale verminderende uitwerking van 'n moratorium treffend soos volg: *Accorder une surséance, c'est accorder une diminution de la dette, c'est accorder une grace à l'un préjudice de l'autre.*

92 Vgl. *D* 12 1 40; Voet, *Commentarius* 42 3 16; Hüber HR 5 43, 5; A Mattaeus, *De iudicis disputationes* (1760), 13 67 13 68; GF Fuchta, *Vorlesungen über das heutige römische Recht* (1854-55), p. 230; Delprat, p. 26; Henning, *Tydskrif vir Regswetenskap* (1976), p. 107; Henning, *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* (1978), p. 16; Henning, *Moderne Besighedsreg* (1979), p. 461; I van Z Steyn, *Mora debitoris volgens die hedendaagse Romeins-Hollandse reg* (1929), pp. 85-90; JM Wessels, *Law of contract in South Africa*, 2^{de} uitg. (1957), p. 777; De Wet en Van Wyk, p. 111; M Pierre, *Le moratorium des effets de commerce, sa nature juridique et son application internationale* (1918), p. 22; H Hanna, *The War and suspension of legal remedies* (1914), p. 15; FE Bradley, *Debtors and the war* (1914), p. 30; K Duden en H Rowedder, *Vertragshilfegesetz* (1952) par. 11 13 21; A Mayer, "Zur Geschichte und Theorie des Moratoriums" in Schmollers, *Jahrbuch für Gesetzgebung Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reiche* (1915), p. 185; AH Feller, "Mortory Legislation: A Comparative Study" in *Harvard Law Review* (1933), pp. 1066-7; TW Rodgers, "Civil relief to persons in the military service of the United States" in *American Law School Review* (1941), p. 1084. Sien ook *Grammophone Co Ltd v King* [1914] 2 KB 535; *Ogden v Saunders* 12 Wheat 213 354-355 (1827); *Lapsley v Brashears* 4 Litt 47 (1823); *Bailey v Gentry* 1 Mo 116 (1822); *People ex rel Thorne v Hays* 4 Cal 127 (1854); *Mc Cracken v Hayward* 2 How 608 612 (1844): "The obligation of a contract consists in its binding force on the party who makes it. This depends on the laws in existence when it is made; these are necessarily referred to in all contracts, and forming a part of them as the measure of the obligation to perform them by the one party, and the right acquired by the other ... If any subsequent law affect to diminish the duty, or to impair the right, it necessarily bears on the obligation of the contract, in favour of one party, to the injury to the other." Sien ook *Broomberg v Birkett* 1918 TPD 227 229: "Therefore, during the time he was on active service he was, under the Moratorium Act, free from payment of his debts."

93 Vgl. Henning, *Tydskrif vir Regswetenskap* (1976), pp. 106-7.

94 Vgl. SP Lipman, *Essai historique sur les surséances* (1827), p. 18.

5. TEN SLOTTE

Die negentiende eeu bied 'n hele aantal voorbeelde van respytmaatreëls. Veral die Amerikaanse Burgeroorlog het 'n redelike wye verskeidenheid daarvan opgelewer. Daarbenewens het die Franse wisselprolongasie tydens die Frans-Pruisiese oorlog daarin geslaag om die aandag van regter, wetgewer, praktisyn en akademikus in beide die Vastelandse en Anglo-Amerikaanse regstelsels op die voor- en nadele en regsimplikasies van die regsfiguurmoratorium te vestig.

Ook in die Oranjevrijstaat en die Zuid-Afrikaansche Republiek was die verlening van 'n onderstand aan krygers in oorlogstyd of op kommando nie onbekend nie. Die Transvaalse maatreëls kom egter as meer omvattend, oorwoë en effektief voor.

'n Beduidende mate van ooreenkoms bestaan tussen die Transvaalse moratoriumwetgewing, die maatreëls van sekere Amerikaanse state tydens die Burgeroorlog en die aanvanklike Suid-Afrikaanse wetgewing ter beskerming van soldate op aktiewe diens wat tydens die Eerste Wêreldoorlog ingevoer is. Die twee Nederlandse uitsprake oor die uitwerking van die Transvaalse moratoriumwetgewing dien ter beklemtoning van die gevaar van die versoeking om die regswerking van sodanige maatreëls bloot tot die prosesregtelike sfeer te beperk. Dit kan daartoe aanleiding gee dat die materieelregtelike implikasies en gevolge van 'n moratorium sienderoë negeer word.

In 'n era wat twee Wêreldoorloë en 'n proliferasie van bevrydingstryde vooraf gegaan het, het die praktiese regsontwikkeling van 'n onderstand vir krygers nie agterweë gebly nie. Moratorium- en respytmaatreëls was in 'n besondere sin as 't ware die troos- en bemoedigingsbriewe uit die krygsman se handelstuiste.